

DASCĂLI ROMÂNI DESPRE NECESITATEA EDUCAȚIEI COPIILOR ÎNAINTE DE ȘCOALĂ, ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Elena Ungureanu

În țările române, ideea educării copiilor înainte de vârsta școlii primare s-a conturat de timpuriu, înainte chiar de apariția **Regulamentului Organic** (1830-1832). Cărturarii timpului au evidențiat astfel nu numai rolul școlii și importanța învățării de carte la școală, ci și rolul familiei și în special al mamei în educația copiilor. Atribuindu-i rolul educativ central în familie, **Ion Eliade Rădulescu** afirma în 1830 în *Curierul românesc* nr. 70 că „mama este cel dintâi dascăl al nostru, de la dânsa începem să deosebim binele de rău, în brațele ei petrecem toată pruncia și copilăria noastră, din faptele ei începem a ne închipui că vom trăi în viitor și mai departe drumul care-l apucăm în viață”.

Problema educației copiilor în familie, începând de la naștere și continuând la școală a fost tratată pentru prima dată de **Dimitrie Pop** în lucrarea **Povățuitorul educației copiilor de ambele sexe**, publicată în august 1846, la Iași, fiind prima lucrare de acest gen din literatura pedagogică¹. Desigur, e vorba de mama din clasele sociale sus-puse, care aveau posibilități să ofere copiilor o educație aleasă în familie, de cele mai multe ori și cu ajutorul unor profesori străini.

Copiilor săraci, fără părinți sau ai căror părinți mergeau la lucru, le-a venit în ajutor inițiativa particulară, care a organizat „aziluri”, „institute”, „leagăne” având drept scop adăpostirea copiilor, asigurarea asistenței, ocrotirea și educarea lor. Asemenea așezăminte de asistență socială și de educație a copiilor defavorizați au fost înființate în multe localități din țară², dar multe dintre ele au avut o existență efemeră, condiționată de subvențiile acordate în acest scop de persoane caritabile.

În ultimele decenii ale sec. al XIX-lea, inițiativele legislative care vizau consolidarea statului român și continuarea procesului de modernizare a societății românești aveau în vedere și adoptarea unor reforme în învățământ, pentru a-l aduce și menține la nivelul celui european. Astfel, guvernanții conștientizau faptul că trebuie luate măsuri pentru îmbunătățirea calității instrucțiunii în școli, pentru creșterea numărului elevilor din învățământul primar și reducerea numărului celor neștiutori de carte.

În planul învățământului, dintre propunerile de măsuri, noi ne vom opri la cele care priveau realizarea educației copiilor înainte de vârsta școlară, în mod organizat și în instituții speciale, așa cum se practica în unele țări europene.

Un român care, în perioada 1857-1858, a efectuat o călătorie de studii în câteva

¹ Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, **Învățământul românesc în date**, Iași, 1979, p. 144.

² **Enciclopedia României**. Iași, 2001, vol. II, p. 210-212.

state europene – Franța, Germania, Elveția, Belgia, Piemont – a fost **Gh. Costaforu**. La întoarcere, el a publicat în 1860 lucrarea **Studii asupra instrucțiunii publice în unele state cele mai înaintate ale Europei**³, în care a popularizat grădinile de copii și metodele fröbeliene mai ales din Franța, în care a vizitat „aziluri” sau „cămine de copii”. Aici – preciza autorul – erau primiți fiii poporului cu scopul: 1) de a semăna încă de la cea mai fragedă vârstă în inima copiilor de ambele sexe, cele dintâi semințe de moralitate și religiozitate; 2) de a scuti pe părinți (toți oamenii lucrători care trăiesc toată ziua afară din casă) de greaua sarcină de a îngriji pe copii”. Aceste instituții aveau dublă funcțiune – de asistență socială și educativă, la care, mai târziu s-a adăugat și cea de „școală pregătitoare pentru școala elementară”⁴.

Cu prilejul vizitării grădinilor de copii din Franța, Costaforu a reținut și aspecte critice, constatând că acestea deveniseră niște pensioane „care nu sunt altceva decât o curată speculațiune”, „mijloc sigur de câștig”, iar sub aspect educativ erau „un loc de tortură pentru copii”. Această constatare era departe de grădina de copii imaginată de F. Fröbel, unde educatoarea era „un grădinar” grijuliu care se ocupa de copii, considerați „flori fragede și delicate”.

Tot în 1860, marele om de stat și de cultură **Mihail Kogălniceanu**, primul ministru al întâiului Guvern al Principatelor Unite, cu prilejul solemnității distribuirii premiilor școlare la Iași, „făgăduise înființarea grădinilor de copii”⁵. Fapt care constituia o măsură necesară pentru dezvoltarea și perfecționarea învățământului din tânărul stat, dar și o dovadă că Fröbel era cunoscut în țara noastră.

Despre necesitatea educației junimii „chiar din copilărie, mai înainte de a se deprinde cu viciile societății” a scris marele cărturar și părinte al școlii din Moldova, **Gheorghe Asachi**, în lucrarea **Despre reforma pedagogică a lui Fröbel**, pe care în 1862 a publicat-o în periodicul *Kalendar pentru români*. Această lucrare este apreciată ca „cel mai vechi studiu care abordează la noi problema grădinilor de copii”⁶, realizat, se presupune, după lucrări franceze.

Fascinat de activitatea ce se desfășura în grădinile de copii *fröbeliene* din Franța, el critica atât lipsa de interes din țara noastră pentru educația familiei celor nevoiași, ai căror copii „cresc pe ghicite, pe paveaua străzii; stau pe la țară în compania cuatrupedelor”, cât și pensiunile aristocrate, în care „lănțezește inteligența”⁷, cerând statului român ca să se îngrijească de buna organizare a educației pe care o considera mijloc important de regenerare a societății.

Luminatul patriot român susținea că pentru a se realiza „nobilu’ sentiment național”, junimea trebuie educată chiar din copilărie, militând pentru înființarea grădinilor de copii ca „instituții premergătoare școlii primare”.

Sesizând că pedagogia avea nevoie de o „impulsie energetică”, el susținea că era

³ Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, *op.cit.*, p. 189.

⁴ I. Vlad, **Fröbel în pedagogia românească**, în *Clasici ai pedagogiei universale și pedagogia românească*, București, 1966, p. 328.

⁵ *Ibidem*, p. 327.

⁶ *Ibidem*, p. 331.

⁷ *Ibidem*, p. 332.

necesară „cunoașterea științifică a particularităților de vârstă ale copilului” pentru ca în procesul instructiv-educativ să se respecte „natura copilului”⁸. El a venit în întâmpinarea educatorilor, propunându-le „un model de grădină de copii” și chiar o programă pentru copiii de la 2 la 8 ani pe care i-a grupat în trei clase, pentru care a întocmit și jocuri acompaniate de cântece⁹.

Întrucât – așa cum aprecia Gh. Asachi – grădina de copii devenise o problemă de interes național, el a realizat proiectul unei grădini de copii, pe o suprafață de 12.000 m² pentru 120 de cleve, cu o directoare, două ajutoare și o bonă. În schița întocmită sunt prevăzute saloane pentru ocupație (activități), salon de gimnastică în caz de timp nefavorabil, grădină și instrumente de lucru în grădină, grajd de vite, muzeu de istoric naturală, alee cu arbori și poiene pentru jocuri, birou pentru directoare și cameră pentru portar și alte spații în interiorul curții¹⁰. Acest proiect, publicat în ziarul său, în anul 1862, a rămas un vis chiar și pentru secolul XXI.

Marele cărturar moldovean, autor al programei pentru școlile publice din Moldova din anul școlar 1835-1836¹¹, aici s-a preocupat și de realizarea unui proiect de programă pentru grădinile de copii după modelul fröbelian. El a stabilit pentru clasa a II-a (grupa mijlocie – copii de 4-6 ani) un număr de 20 de activități diferite, la care va adăuga încă 5 activități pregătitoare pentru școală pentru copii de clasa I (grupa mare – copii de 6-8 ani), respectiv „cutiile de arhitectură, invențiile libere, citirea, scrierea și cutiile matematice”. Pentru clasa a III-a (grupa mică, copii 2-4 ani), a diminuat 6 activități din cele 20 de la clasa a II-a¹². În programa grupei mici a pus accentul pe joc și ușoare activități practice, iar în programa grupei mari a introdus pe lângă joc și „învățătura – pregătitoare pentru școală”, atrăgând atenția pentru respectarea „principiului varietății și altemării activităților ca mijloc de atracție pentru copii”.

Apariția acestui studiu a intensificat în deceniile următoare discuțiile asupra necesității înființării grădinilor de copii. Unii cărturari au susținut această acțiune în debateri, conferințe și chiar în presa timpului, precum: A. Vizante în articolul **Educațiunea în școlile noastre**, publicat în ziarul *Buciumul* nr. 273/3.XI.1864; Maria Casabianu, în articolul **Fröbel și metoda lui de educațiune, numită sistemul fröbeliană**, în *Revista pedagogică*, anul I, nr. 1/1875, al cărei director era chiar autoarea; V.A. Urechia, în revista orădeană *Biserica și școala*, în 1882, amintea că împlinirea a 100 de ani de la nașterea marelui pedagog F. Fröbel trebuie să constituie prilej de manifestare a „recunoștinței noastre pentru introducerea în țară a primelor grădini fröbeliene”¹³. Presa pedagogică aducea și numeroase critici atunci când se constatau practici care „devin periculoase” din cauză că unele școli fröbeliene particulare, care începuseră a funcționa în țara noastră, urmăreau doar profitul ori

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 333-335.

¹⁰ *Ibidem*, p. 335.

¹¹ Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, *op.cit.*, p. 113-114.

¹² I. Vlad, *op. cit.*, p. 334.

¹³ *Ibidem*, p. 336-340.

cultivau un spirit străin de năzuințele poporului nostru. Aceste fapte se întâmplau atât din cauza pregătirii necorespunzătoare a celor care conduceau grădinile de copii cât și din cauza vidului legislativ privind organizarea, desfășurarea și controlul activității educative din aceste instituții.

O măsură legislativă pentru „întărirea școlii satești” – înființarea grădinilor de copii

În ultimele trei decenii ale sec. al XIX-lea s-au înregistrat mai multe proiecte de lege pentru îmbunătățirea instrucțiunii din școli, care trebuia să răspundă comandamentelor sociale, educative, culturale ale societății românești moderne, în pas cu ideile pedagogice europene. Proiectele legislative aveau în vedere ameliorarea Legii învățământului din 1864, mai ales cu măsuri de dezvoltare și consolidare a școlii satești. Dintre măsurile propuse se vizau o instrucție mai bună în școlile din mediul rural reținem acum doar pe cele care se referă la înființarea grădinilor de copii.

Un prim pas a fost făcut de către Azilul *Elena Doamna* din București – o importantă instituție de ocrotire a copiilor orfani care, așa cum anunța gazeta *Telegraful* în 27 martie 1873 – a introdus la clasele normale, unde se pregăteau învățătoare pentru școlile primare, „metodele de învățământ fröbeliene”, cu scopul de „a prepara institutrice” apte să conducă institute de educație preșcolară (înființate, desigur, din inițiativă particulară)¹⁴.

Profesorul Titu Maiorescu, ministrul instrucțiunii în perioada 7 aprilie 1874-30 ianuarie 1876¹⁵ a supus dezbaterii Parlamentului un Proiect de lege care conținea prevederi pentru „întărirea școlii satești”, considerată de el „fundamentul instrucțiunii publice în stat”¹⁶. Proiectul de lege a fost respins, dar în dezbaterile parlamentare, deputatul Leon Ghica propunea ministrului „să ia în atenție ideile pedagogice noi care apăreau în străinătate și chiar să înființeze și la noi „numite grădini de copii”. Titu Maiorescu, care era informat asupra acestora, „trimite la 1.XI.1874 trei bursiere” în Germania, la Institutul Gotha, condus de Augustin Köhler, cel mai de seamă urmaș al lui Fröbel, pentru a frecventa „cursurile seminarului de institutrice”¹⁷.

Și filozoful materialist Vasile Conta, ministru al instrucțiunii în perioada 15 iulie 1880-9 aprilie 1881, a înaintat Parlamentului „Proiectul de lege privind învățământul”, elaborat în 1880, având drept obiectiv ameliorarea Legii instrucțiunii din 1864. Cu toate că și acest al șaselea proiect de reformă școlară a fost respins de camera deputaților, reținem că pentru prima dată această prevedere – înființarea grădinilor de copii în țara noastră – a fost consemnată într-un document legislativ ca măsură de ameliorare a învățământului primar. El a propus ca în fiecare capitală de district să ia ființă grădini de copii în care se vor primi copii de ambele sexe, cu vârste între 4 și 10 ani, iar instrucția și educația să se facă „după metodele acestui fel de școală”¹⁸.

¹⁴ I.Gh. Stanciu, *Din istoria învățământului românesc*, în revista *Învățământ preșcolar*, nr. 1-2/1998, p. 123.

¹⁵ Ion Mamina și Ion Bulei, *Guverne și guvernanți, 1866-1916*, București, 1994, p. 34.

¹⁶ Ștefan Bărsănescu, *Istoria pedagogiei. Manual pentru liceele pedagogice*, București, 1969, p. 207.

¹⁷ I. Vlad, *op.cit.*, 337-338.

¹⁸ Vasile Conta, *Discursuri parlamentare (1878-1881)*, Iași, 1899, p. 164-165; I. Vlad, *op. cit.*, p. 342.

Un pas important de la vorbă la faptă a făcut prof. Barbu Constantinescu, directorul Școlii Normale a Societății pentru învățătura poporului român din București, care în 1881 pune bazele unei *Societăți române pentru grădini de copii*. Aceasta avea ca obiectiv înființarea de grădini de copii sau școli fröbeliene în capitala țării. În statut sunt precizate scopul, membrii societății și organizarea acesteia, atribuțiile comitetului de conducere și alte câteva reglementări privitoare la buna funcționare a grădinilor de copii¹⁹.

Statutul societății a fost votat la 1 aprilie 1881 de către membrii fondatori, printre care și Barbu Constantinescu care, în același an, a înființat grădina de copii în localul Școlii Normale de băieți de pe strada Sf. Ecaterina, în apropiere de Podul Șerban Vodă din București. Aceasta a fost condusă de doamna Frederica S. Prager de la înființare (23 aprilie 1881) până la 9 mai 1890, când la conducere a venit d-ra Elena Alexandrescu²⁰, care s-a bucurat nu numai de sprijinul persoanelor particulare, ci și al autorităților orașului și al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice care îi acordau subvenții anuale.

Succesul acestei grădini de copii, frecventată încă de la început de circa 70 de copilași, a stimulat alte inițiative valoroase de susținere a necesității acestor instituții educative și chiar de întemeiere a lor în capitală sau în țară. Toate au fost înființate din inițiativă privată, dar unele au avut o existență efemeră cauzată de inconsecvența susținerii materiale și financiare.

Și Ministerul Instrucțiunii a luat în discuție, în cadrul Consiliului general al instrucției publice, organizarea grădinilor de copii. Într-un raport din ziua de 17 septembrie 1882 s-a subliniat scopul și importanța acestora precum și calitățile și atribuțiile educatoarelor în grădinile de copii²¹.

Intellectualitatea progresistă din ultimele două decenii ale sec. al XIX-lea cerea tot mai insistent legiferarea unui nou proiect de lege a învățământului, înțelegând că adevăratele cauze ale rămânerii școlii românești în urma celor europene erau instabilitatea regimului politic care se instaurase la cârma țării după abdicarea domnitorului A.I. Cuza, în 1866, precum și indiferența guvernanților și ignorarea învățământului ca problemă majoră pentru dezvoltarea economică și socială a țării.

Unii intelectuali, convinși fiind că ridicarea țărănimii se putea face pe calea pașnică a reformelor, au susținut că România, „ostenită de frământări” politice interne, va găsi astfel o ieșire pentru ca să crească bunăstarea țăranilor, nivelul lor moral, social și politic. În același sens, în 1883, Parlamentul României a aprobat **Legea pentru înființarea casei pentru ajutorul școalelor**²² încercând astfel să încurajeze donațiile particularilor pentru înființarea unor școli sau grădini de copii.

Intensificându-se dezbaterile în jurul „reformei școlii sătești”, ministrul instrucțiunii **Gheorghe Chițu** (numit la 23 iunie 1884) a trimis în același an pe

---

¹⁹ Rodica Șovar și Florica Bălașa, **Un secol de existență legiferată a învățământului preșcolar din România**, București, 1996, p. 20.

²⁰ *Ibidem*, p. 17-18.

²¹ Ion Vlad, *op. cit.*, p. 342-343.

²² *Monitorul Oficial*, nr. 238/22.I.1883, p. 3740.

B.P. Hașdeu, membru în Consiliul permanent al instrucțiunii, în Elveția pentru a cerceta în această țară organizarea învățământului rural și programa școlară, urmând a-i prezenta un raport cu propuneri de aplicare la școlile rurale din România. În acest document, B.P. Hașdeu a precizat că rezultatele deosebite obținute în școlile elvețiene aveau la bază generalizarea unui principiu esențial care era „de a ține pe copilul de la țară într-un contact obligatoriu cu școala” timp de vreo 15 ani, începând cu vârsta de 3-4 ani, „completând școala primară propriu-zisă, tot acolo, prin alte două școli: *grădina de copii* și școala de adulți”²³.

„În grădina de copii – admirabila creațiune a lui Fröbel – copilul era ținut de la 3-4 ani la 6-7 ani, tocmai atunci când el îl încurca pe țăran la treabă. Aici, jucându-se, el învață a citi, a număra, a cânta, a executa felurite lucruri de mână ușoare și ingenioase, alternând la fiecare 10 minute ocupațiunea corporală cu cea intelectuală”. Autorul raportului, aflat împreună cu deputatul Nicolae Ionescu în Elveția, a concluzionat că „o școală rurală fără o grădină de copii este o clădire pe o temelie șubredă, dacă nu chiar fără temelie”²⁴. În continuare, Hașdeu a făcut propunerea de a se aproba câte „o singură școală model în fiecare județ, care să cuprindă grădina de copii, școala primară și școala de adulți”. Acest complex școlar trebuia condus de către o familie de învățători și astfel „nevasta ar conduce grădina de copii, iar bărbatul, școala primară și pe cea de adulți”. În final, „pentru a nu se compromite acțiunea”, credea că e necesar a se experimenta mai întâi această măsură. În acest scop, a solicitat ca suma de 50.000 de ruble – donațiune oferită statului de către soții **Mihail și Eliza Stroescu** din Basarabia, în anul 1882, pentru îmbunătățirea școlii rurale din România – să fie folosită pentru a se fonda (în componența menționată) două școli rurale model: una în județul Tutova, lângă Bârlad, care să poarte numele „Eliza Stroescu Basarabeana”, și alta, lângă Craiova, în județul Dolj, cu numele „Mihail Stroescu Basarabeanu”²⁵. În a doua parte a anului 1884, după multe dezbateri, cu propuneri interesante, Consiliul general de instrucțiune al M.I.P. a aprobat înființarea experimentală a unor grădini de copii într-un număr foarte restrâns, mai întâi la orașe, din cauză că la noi în mediul rural lipseau condițiile necesare. A hotărât ca până la votarea legii pentru întemeierea grădinilor de copii – neprevăzute în Legea instrucțiunii din 1864 – să se ia măsuri pentru pregătirea personalului didactic, construirea localurilor și procurarea materialului didactic trebuincios „pentru a nu se discredita de la început această instituțiune”²⁶.

Militanți români pentru înființarea grădinilor de copii

Cu toate că dezbaterile pe această problemă în anul 1884 nu s-au finalizat și cu măsuri concrete în plan legislativ, totuși s-a creat un curent de opinie favorabil înființării grădinilor de copii atât la sate cât și la orașe. Astfel, cu prilejul primului Congres al corpului didactic din România, care a avut loc la București în 1884, ca și la

²³ *Monitorul Oficial*, nr. 127/12 septembrie 1884, p. 2.858.

²⁴ *Ibidem*, p. 2859.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Monitorul Oficial*, nr. 133/20 septembrie 1884, p. 3003-3004.

următoarele (Iași – 1885 și București – 1886), participanții au cerut ca „să se înființeze grădini de copii și în România”²⁷. La Congresul de la Iași, **Ștefan Mavrichie**, directorul Școalei Primare Nr. II de băieți din orașul Roman, prezentând un **Memoriu asupra școalei Grădina de copii**, a pledat cu înflăcărare pentru înființarea acestora și la noi în țară pentru ca „româneasca generație să meargă cu pași repezi pe calea progresului atât de mult dorit de noi toți”. Având în vedere că deocamdată Statul „nu dispune de mijloace bănești”, la Roman s-a format un comitet cu scopul de a se înființa în acea localitate „o grădină a copilașilor” pe calea inițiativei private²⁸. Inițiator era Ștefan Mavrichie, iar președinte al comitetului a fost ales **Episcopul Melchisedec**, membru în Consiliul general al instrucțiunii din M.I.P., cel care a constituit un fond din care s-a întreținut grădina de copii. În statutul acesteia se preciza ca învățământul „să se facă în limba română”, precum și durata cursurilor, conținutul programei și normele referitoare la pregătirea și rolul educatoarelor²⁹.

Tot după 1881, s-a intensificat publicarea unor articole și lucrări ale altor „străluciți dascăli ai timpului” din Moldova, Muntenia, Oltenia și Ardeal, care au susținut necesitatea înființării grădinilor de copii.

Profesorul **I.P. Florentin** de la Liceul Statului din Iași a scris între anii 1883-1884, câteva articole în ziarul *Universul* și *Curierul*, care „oglindeau necesitatea educației copiilor înainte de școală”, iar în anul 1884 a publicat lucrarea **Grădina de copii sau educațiunea fröbeliană**, un „document de excepțională valoare”, pe care l-a prezentat Congresului cadrelor didactice și apoi l-a reeditat în 1887³⁰. Acesta poate fi apreciat ca fiind primul regulament al grădinilor de copii, cu norme de organizare, de funcționare și de conducere. Bun cunoscător al particularităților de vârstă ale copiilor și fin observator al situației din școlile primare, I.P. Florantin a pledat cu insistență pentru înființarea în număr cât mai mare a grădinilor de copii în țara noastră, considerate ca „o punte stabilă între casă și școală”. Aici trebuia să se realizeze educația copilului înainte de școală pentru că – afirma el cu convingere – „... ele vor salva pe sutele de mii de copilași... expuși la tot felul de pericole... [de] prada tâmpirii și rătăcirii pentru toată viața”.

Tot în 1885, la Blaj, **I.P. Reteganul**, renumit povestitor și folclorist, a scris un studiu despre „sistema fröbeliană”, iar **Eniu Bîlteanu** din București, colaborator al lui Barbu Constantinescu la Societatea română pentru grădini de copii (1881), a publicat lucrarea **Învățământul intuitiv după metoda și procedeele lui Fröbel**, în care prezintă preocupările acestuia pentru aplicarea intuiției în procesul de învățământ³¹.

Trebuie amintită și conferința publică **Grădina de copii**, ținută la Brăila de profesoara **Atanasia Popescu** la 20 aprilie 1886, în care a expus „principiile pedagogice, medicale și sociale” care trebuie să stea la baza înființării acestei școli. A subliniat importanța grădinii de copii, afirmând că aici se pot cultiva „calități bune

²⁷ Ion Vlad, *op.cit.*, p. 349; Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, *op.cit.*, p. 253.

²⁸ Rodica Șovar și Florica Bălașa, *op.cit.*, p. 8-9.

²⁹ Ion Vlad, *op.cit.*, p. 351.

³⁰ Rodica Șovar și Florica Bălașa, *op.cit.*, p. 10-13.

³¹ Ion Vlad, *op.cit.*, p. 345.

care ne cam lipsesc azi... , calități care după ce a trecut perioada prunciei, anevoie se mai insuflă copiilor, oricare ar fi eforturile învățătorului”³².

Tot cu același prilej, militanta brăileancă a apreciat proiectul de reformă școlară (redactat de Spiru Haret, secretar general în M.I.P., pe baza ideilor cuprinse de B.P. Hașdeu în **Raportul** din 1884) înaintat Adunării deputaților de ministrul D.A. Sturdza în 24 ianuarie 1886, cu toate că fusese respins de forul legislativ. Aici, pentru prima dată s-a menționat „grădina de copii ca instituție aparte”³³.

În Oltenia, în același an, tot într-o conferință publică, susținută la Craiova, s-a ridicat glasul profesorului **M. Strajan** care avertiza că „familia... nu poate fi singurul centru unde acesta (copilul) trebuie pregătit pentru școală, pentru viață”. El are nevoie de copii de vârsta lui, de jucării cu valoare educativă și de grădina de copii, așa cum le-a conceput Fröbel. Aceasta „trebuie condusă de femei pregătite prin studiu și practică... pentru că numai ele pot avea delicatețea, răbdarea și capacitatea de a înțelege toate treburile copiilor și a ști a-i mulțumi”³⁴.

Datorită inițiativelor acestor mari pedagogi amintiți aici, dar și ale altora, în țară au luat amploare acțiunile de înființare a unor „pensioane aristocrate” pentru copiii celor bogați și a unor grădini de copii în cartiere muncitorești, toate din inițiativă privată.

Pledoarie pentru o grădină de copii cu specific românesc, în revista Contemporanul

Ideile susținute de profesorii români au avut ecou deosebit în rândul învățătorilor și al altor oameni de cultură interesați să se înființeze grădini de copii și în țara noastră, în care copilașii să fie supravegheați, îngrijiți și educați, ei apreciind ca insuficiente sau ca necorespunzătoare (în multe situații) preocupările familiei de pregătire a fiilor acesteia pentru școala primară. Această problemă a fost larg dezbătută și în presă, mai ales în paginile revistei *Contemporanul*. Apărută la Iași la 1 iulie 1881, cu o existență de 10 ani, această revistă politică, culturală, științifică și literară „a susținut emanciparea femeii, a criticat obscurantismul și metodele înapoiate care caracterizau școala timpului, preconizând un conținut științific al învățământului și generalizarea învățământului elementar”³⁵.

Apariția revistei coincide cu înființarea primei grădini de copii de către profesorul Barbu Constantinescu, directorul Școlii Normale a Societății pentru Învățătura poporului român din str. Sf. Ecaterina din București. În paginile acestei reviste au fost prezentate interesante dezbateri și despre noua și fragila instituție școlară înființată și la Iași de Societatea pentru Învățătura poporului român. Începând cu anul 1887, conducătorii revistei au susținut existența grădinilor de copii și au recunoscut „utilitatea lor în mijlocul populației sărace, în mijlocul familiilor lipsite de cultură sau în mijlocul acelor familii care, constrânse de împrejurări, nu se pot ocupa

³² Rodica Șovar și Florica Bălașa, **op.cit.**, p. 14-15.

³³ **Ibidem**, p. 26.

³⁴ **Ibidem**, p. 15.

³⁵ **Dicționar Enciclopedic Român**, vol. I, București, 1962, p. 774.

cu creșterea copiilor lor”³⁶.

Dezbaterea a fost determinată de hotărârea conducerii Societății pentru Învățătura poporului român Iași ca „să desființeze școala de adulți – sub motiv că la Iași n-ar exista neștiutori de carte – și să înființeze în schimb, cu fondurile strânse de la populație o grădină luxoasă pentru copiii celor cu stare”. O asemenea școală fröbeliană era necesară – după cum afirma unul dintre conducătorii acestei societăți și în revista *Muncitorul* la 1 nov. 1887 – pentru a-i scoate pe copii din brațele corupte ale servitoarelor, dar „socialiștii cereau înființarea unor grădini de copii cu adevărat populare”. Nu erau de acord ca toți banii Societății să fie cheltuiți „pentru ca 30 de copii să poată cânta până vor răguși și să poată recita poczii franțuzcești”³⁷. Membrii cercului socialist ieșean *Contemporanul* împreună cu redactorii revistei cu același nume au alcătuit comisii în cadrul Societății pentru Învățătura poporului român, au făcut anchete și au redactat rapoarte împotriva desființării școlii de adulți și pentru înființarea unei grădini de copii cu caracter popular³⁸. În paginile revistei au fost publicate indicații interesante desprinse din raportul comisiei referitoare la activitatea din grădina de copii a Societății, realizat pe baza asistențelor la lecții și apoi a discuțiilor. Membrii comisiei au criticat faptul că „jocurile și povestirile folosite în această grădiniță erau străine, neînțelese de copii”, că aceștia „învătau pe de rost cântece în limbi necunoscute”. Criticând asemenea mijloace și procedee de lucru străine, învățate mecanic, care nu-i ajuta pe copii cu nimic, revista recomanda „jocuri specifice copiilor noștri – mija, baba-oarba, puia-gaia, lupul și oaia – și jocuri-imitații după ocupațiile din viața practică: zidari, lemnari, grădinari, soldați etc.”. Se recomandau povești populare, ca de exemplu: „Capra cu trei iezi” sau cântece atrăgătoare și potrivite cu viața copiilor, cum ar fi „Moșul și cocoșul”³⁹.

Și Ion Creangă, vestitul povestitor moldovean și autor de manuale pentru școala primară, institutor în orașul Iași, a sprijinit ideea introducerii în grădinile de copii a unor jocuri „cu care sunt deprinși a se desfăta copiii noștri de români”⁴⁰. El a criticat pe bună dreptate „jocurile fröbeliene pe motiv că ele nu ar fi fost alcătuite după particularitățile de vârstă ale copiilor și după sexe” și pentru că acestea erau folosite „într-un mod neadecvat specificului vieții copiilor din România”, învinuindu-l „pe prof. I. Pop Florentin că la întocmirea abecedarului, acesta s-a orientat numai după specificul jocurilor germane, așa cum le concepute Fröbel”⁴¹.

Autorii raportului menționat au făcut referiri și la metodele de educație folosite în grădina de copii, care conțineau descrieri complicate ce duceau la confuzii, recomandând ca „dezvoltarea cunoștințelor să se facă pe calea *intuiției*” și să se cultive spiritul de curiozitate al copilului venind cu material adecvat, atrăgător și expus la momentul oportun. Exemplele prezentate din lecțiile cu copiii ilustrau lipsa

³⁶ Mircea Ștefan, *Revista Contemporanul despre învățământul din țara noastră*, în *Culegere de studii „Din istoria pedagogiei românești”*, București, 1957, p. 435.

³⁷ *Ibidem*, p. 432-435.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 452.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Ion Vlad, *op.cit.*, p. 346.

de orientare metodică a conducătoarei și efectele acesteia asupra copiilor, raportul subliniind necesitatea ca „să se aducă în fața copiilor obiecte și tablouri cu conținut accesibil iar judecata lor să fie dezvoltată, printre altele, pe calea *comparației* între obiecte”. Se cerea ca în lecțiile de desen și construcții, copilul „să fie lăsat mai mult în concepțiunea lui”, conducătoarea asigurând și stimulând caracterul creator al activității. Educația prin muncă să se realizeze pe un „*mic teren* pe care copiii să facă unele lucrări de grădinarie cu greble, lopeți, sape, roabe etc.. toate pe măsura lor. De asemenea, este arătată și necesitatea unui *solar* unde copiii să se joace în nisip făcând șanțuri, straturi, clădiri”.

Se sublinia că nu poți educa disciplina la preșcolari în afara unei activități vii și interesante. Cerințele expuse în raportul comisiei, prezentat în revista *Contemporanul*, au reprezentat „un adevărat indicator pedagogic înaintat pentru grădinițele de copii, a căror necesitate se făcea din ce în ce mai simțită”⁴².

În contrast cu rutina și cosmopolitismul din primele, acestea din urmă erau apreciate pentru activitatea desfășurată în limba română, după programa lui Fröbel adaptată specificului românesc. Aici se înregistrează rezultate mai bune, educatoarele capătă experiență și se organizează mai bine, aspecte popularizate de presa timpului, care critica sever activitatea din pensioane. Pentru a înlătura aceste discrepanțe, Statul trebuia să creeze cadrul legislativ pentru înființarea, organizarea și funcționarea instituțiilor de ocrotire, îngrijire și de pregătire a copiilor pentru școală, respectiv grădinițe de copii.

Romanian scholars. The necessity of educating children under school age in the second half of the XIXth century Summary

Animated by some European initiatives, such as the ones conceived by Fr. Fröbel, some Romanian scholars from the second half of the XIXth century, were concerned with the application of some measures of educating children under school age – as they are presented in this material – which had not materialized until 1896 when the establishment of kindergartens was legalized.

---

⁴² Mircea Ștefan, *op.cit.*, p. 452.